

RAZGOVOR Reinhard Lauer, pisac »Povijesti ruske književnosti«

Puškin je za mene božanstveni pjesnik

Želio sam napisati povijest književnosti na nov način i nastojao sam ocijeniti svaku epohu te sam tu primijenio model Aleksandra Flakera o stilskim formacijama

MUZIČKI BIENNALE ZAGREB Balet »Proces« na glazbu Berislava Šipušića i prema romanu Franza Kafke u izvedbi HNK Ivana pl. Zajca iz Rijeke

Prizor iz »Procesa«

Snažna zvukovna drama

Mladen MORDEJ VUČKOVIĆ

Praizvedbom novoga hrvatskoga glazbeno-scenskog djela, baleta »Proces«, prema motivima iz romana Franza Kafke, na glazbu Berislava Šipušića i u koreografiji Staše Zurovca završio je 25. muzički biennale Zagreb. Novo baletno djelo izveo je Baletni ansambl Hrvatskoga narodnoga kazališta Ivana pl. Zajca iz Rijeke u koprodukciji s MBZ na pozornici zagrebačkoga HNK.

Kafkin roman »Proces« bavi se apsurdom situacijom glavnog junaka koji je optužen zbog nepoznatih zločina koji se ne mogu utvrditi. To djelo moderne književnosti dopušta razna tumačenja, ako ga je uopće moguće protumačiti do kraja, i ostavljajući čitatelju da sam shvati ono što treba ili što uopće može shvatiti.

Pretočiti takav sadržaj u glazbu, a zatim u neverbalni medij kao što je balet ne čini se nimalo lakim zadatkom. Skladatelj Berislav Šipušić, koji inače ima prilično iskustva u radu s baletnim ansablom kao korepetitor i dirigent, napisao je partituru

na glazbu, a zatim u neverbalni medij kao što je balet ne čini se nimalo lakim zadatkom. Skladatelj Berislav Šipušić, koji inače ima prilično iskustva u radu s baletnim ansablom kao korepetitor i dirigent, napisao je partituru

Partitura snažne dramatičke Scene iz baleta

snažne zvukovne dramatičke s raznolikim efektima, od snimljenih glasova do šuštanja papira. Ta glazba sadrži dovoljno plesnosti, koja je koreografu Staši Zurovcu dala prostor za dinamičnu scensku igru baletnog ansambla na čelu s izvršnim Andrejom Kotelesom u glavnoj ulozi Josefa K. Veliki prostor pozornice maksimalno je iskorišten stalnim kretanjem plesača.

Scenograf Žorž Draušnik i oblikovatelj svjetla Deni Šesnić odlično su naglasili prostor i atmosferu nedostupnosti zakona, a kostimografkinja Katarina Radošević Galić naglasila je ogojenost i nemogućnost čovjeka pred takvim bezizlaznim problemom.

Za bolje praćenje ove baletne predstave poželjno je dobro poznavanje Kafkina romana. No, zahvaljujući maštovitosti Staše Zurovca, njegove glavne točke, odnosno glavni prizori djeluju snažno i jasno kao samo pokret može neposredno djelovati na gledatelja. Odličan orkestar Riječke opere predvodio je mladi bugarski dirigent Dian Čobanov.

Ima puno znanstvenika koji se bave uskim specijalističkim problemima, a ne čine veliku sintezu kakva je potrebna za pisanje povijesti jedne književnosti. U ranim desetakim godinama osjetio sam da je cijela ruska književnost odjednom postala prisutna i vidljiva, i da su se sve njene grane spojile. U svom sam se znanstvenom radu bavio i pojedinačnim ruskim piscima i problemima, temama, motivima i komparativnim odnosima, ali uvijek je ta ideja o ruskoj književnosti kao jednoj velikoj cjelini titrala u meni. Kolega koji je napisao Rusku povijest 20. stoljeća kazao mi je da izdavač C. H. Beck traži i jednu Povijest ruske književnosti. Želio sam napisati povijest književnosti na nov način i nastojao sam ocijeniti svaku epohu te sam tu primijenio model Aleksandra Flakera o stilskim formacijama.

Riječ je o sklopu raznih postupaka, zanrova i tema koji se spaja sa svim domovnim, političkim i drugim po-

Ines KOTARAC

On je njemački slavist svjetskoga glasa, književni povjesničar, teoretičar književnosti i komparatist, urednik i kulturolog iznimne erudicije te göttingenski profesor sa stažem od nekoliko desetljeća. Reinhard Lauer navratilo je prošli tjedan u Zagreb kako bi predstavio prijevod svoje »Povijesti ruske književnosti« s njemačkog jezika na hrvatski. U njoj je nastojao pokazati umjetničku posebnost ruske književnosti, njezin netipičan razvoj i usku vezu s političkim, društvenim i kulturnim stanjem u zemlji. Reinhardova bibliografija broji više od 600 znanstvenih radova iz područja ruske, hrvatske, srpske, bugarske, poljske i slovačke književnosti, a teme iz povijesti hrvatske književnosti koje su ga zainteresirale sežu od renesanse preko ilirizma i Krleža do naših suvremenika.

Koji su najveći problemi s kojima ste se susreli pišući »Povijest ruske književnosti«? I koje osobine smatrate da povjesničar književnosti mora imati?

Ima puno znanstvenika koji se bave uskim specijalističkim problemima, a ne čine veliku sintezu kakva je potrebna za pisanje povijesti jedne književnosti. U ranim desetakim godinama osjetio sam da je cijela ruska književnost odjednom postala prisutna i vidljiva, i da su se sve njene grane spojile. U svom sam se znanstvenom radu bavio i pojedinačnim ruskim piscima i problemima, temama, motivima i komparativnim odnosima, ali uvijek je ta ideja o ruskoj književnosti kao jednoj velikoj cjelini titrala u meni. Kolega koji je napisao Rusku povijest 20. stoljeća kazao mi je da izdavač C. H. Beck traži i jednu Povijest ruske književnosti. Želio sam napisati povijest književnosti na nov način i nastojao sam ocijeniti svaku epohu te sam tu primijenio model Aleksandra Flakera o stilskim formacijama.

Riječ je o sklopu raznih postupaka, zanrova i tema koji se spaja sa svim domovnim, političkim i drugim po-

staju da na tu potrebu odgovori. Trebali bismo imati posebnog lektora za srpski, posebnog za bosanski i posebnog za hrvatski jezik i književnost, a to je nemoguće. Mi imamo po starom sistemu obično jednog lektora za sve te jezike i mi to zovemo BHS (bosanski, hrvatski i srpski) i taj lektor predaje onaj jezik i književnost koje poznaje. Na fakultetu u Göttingenu trenutno imam hrvatsku lektoricu koja uglavnom predaje hrvatski jezik i književnost jer ona i ne poznaje srpski jezik ni srpsku književnost. No, Hrvati imaju jednu veliku šansu jer imaju sjajnu i značajnu stariju književnost. Bio sam prošle godine u Dubrovniku na Držicevoj konferenciji. Već u 16. stoljeću Hrvati imaju jednog velikog komediografa Marina Držića. Takva nekoga njemačka književnost nema, a i francuska književnost može se pohvaliti Moliereom koji dolazi puno kasnije. Nadalje, Gundulić i Marulić - to su vaši aduti!

javnostima te epohe. U pojedinoj epohi, iako ni u jednoj epohi nije na snazi samo jedan princip, treba opisati ono što je dominantno. Flaker je to prikazao na modernizmu i realizmu, ali ne na cijeloj ruskoj književnosti. Svaka epoha ima svoj poseban karakter i svoju posebnu strukturu. Recimo, 18. stoljeće je stoljeće klasifikacije, odnosno klasificira se književnost po rodovima, a ne toliko po stilu.

Hrvatsko-ruske veze
U predgovoru ste naveli da ste zahvalni Aleksandru Flakeru i da su mnoge njegove ideje opodile u Vašoj knjizi.

Jedan čitatelj mi je u dugom pismu napisao da moju »Povijest ruske književnosti« čita kao roman, a ja to nisam shvatio kao zamjerku već kao pohvalu. Jasno je da su junaci tog romana pisci i djela

Osim koncepcije stilskih formacija čime Vas je Flaker još zadužio?

Vrlo je uspješno proučavao ruske veze, a i razradio je rusku avangardu koju, čini mi se, nitko ne poznaje tako dobro kao on. Prisjetimo se samo »Pojmovnika ruske avangarde« koji je kreirao. Na žalost, on nije napisao povijest ruske književnosti po svome vlastitom principu. Budući da smo i prijatelji, mogu reći da je s njim fantastično raz-

govarati o ruskoj književnosti.

Profesorica Dubravka Oraić Tolić je kazala da je ovo hrvatsko izdanje Vaše »Povijesti ruske književnosti« obogaćeno ne samo ilustracijama i hrvatsko-ruskim vezama nego da ste u nju ugradili i svoju zagrebačku dušu. Je li to istina?

Ja zasigurno imam tu zagrebačku dušu. Prvi put sam bio u Zagrebu 1959. godine, a onda sam od 1960. do 1962. godine bio lektor njemačkog jezika kod pro-

fesora Škrebca. Tada sam i upoznao svoju ženu pa sam postao i zagrebački zet. Jako volim biti u Zagrebu jer je on jedan vrlo privlačan gradski ambijent.

Narativni historiograf
Nazivaju Vas narativni historiografom. Što se pod tim pojmom podrazumijeva?

Povijest književnosti ne može se izložiti u natuknicama nego ju je potrebno izložiti na narativan način. Po-

trebno je pričati kako je bilo, a čini mi se da imamsmisla za anegdote. U svakoj anegdoti postoji jedan poseban moment spoznaje. U povijest ugrađujem ono što je Oraić Tolić nazvala kulturološkim poslasticama. Jedan čitatelj mi je u svom dugom pismu napisao da moju »Povijest ruske književnosti« čita kao roman, a ja to nisam shvatio kao zamjerku već kao pohvalu. Jasno je da su junaci tog romana pisci i djela.

Vaša »Povijest ruske književnosti« zasigurno će ući na popise obvezne literature na našoj Rusistici. Koje biste kulturno-književne dodire između Hrvatske i Rusije izdvojili kao bitne?

Svaki bi Hrvat trebao znati za Jurja Kržižanića. On je otišao u Rusiju u 17. stoljeću i postao savjetnik cara za jezična pitanja, i to u vrijeme kad se intenzivno razmišljalo o reformiranju jezika. Car je onda otkrio da on nije, kako se predstavljao, srpski kaluder, nego da je katolički svećenik te ga je na petnaest godina zadržao u Sibiru. Kržižanić je to vrijeme iskoristio za pisanje jednog velikog djela - »Politika« - koje postaje kostur kasnijih reformi što ih je proveo Petar Veliki.

Kakvo je stanje kroatistike danas u Njemačkoj u odnosu na prije vrijeme prije 15 ili 20 godina?

Položaj kroatistike nije lak jer se od devedesetih godina prošloga stoljeća stvorilo previše posebnih jedinica - srpska, bosanska, hrvatska i struktura naše slavistike uopće nije u

Reinhard Lauer: Svaki bi Hrvat trebao znati za Jurja Kržižanića

TOMISLAV KRSTO

stanju da na tu potrebu odgovori. Trebali bismo imati posebnog lektora za srpski, posebnog za bosanski i posebnog za hrvatski jezik i književnost, a to je nemoguće. Mi imamo po starom sistemu obično jednog lektora za sve te jezike i mi to zovemo BHS (bosanski, hrvatski i srpski) i taj lektor predaje onaj jezik i književnost koje poznaje. Na fakultetu u Göttingenu trenutno imam hrvatsku lektoricu koja uglavnom predaje hrvatski jezik i književnost jer ona i ne poznaje srpski jezik ni srpsku književnost. No, Hrvati imaju jednu veliku šansu jer imaju sjajnu i značajnu stariju književnost. Bio sam prošle godine u Dubrovniku na Držicevoj konferenciji. Već u 16. stoljeću Hrvati imaju jednog velikog komediografa Marina Držića. Takva nekoga njemačka književnost nema, a i francuska književnost može se pohvaliti Moliereom koji dolazi puno kasnije. Nadalje, Gundulić i Marulić - to su vaši aduti!

naje srpski jezik ni srpsku književnost. No, Hrvati imaju jednu veliku šansu jer imaju sjajnu i značajnu stariju književnost. Bio sam prošle godine u Dubrovniku na Držicevoj konferenciji. Već u 16. stoljeću Hrvati imaju jednog velikog komediografa Marina Držića. Takva nekoga njemačka književnost nema, a i francuska književnost može se pohvaliti Moliereom koji dolazi puno kasnije. Nadalje, Gundulić i Marulić - to su vaši aduti!

Goethe, Puškin i Krleža trojac je koji je posebno privukao Vaš znanstveni interes. Kako biste objasnili što Vas je privuklo svakomu od njih?

Goethe je fenomen. On ne može drugačije nego da bude pjesnik u svakom trenutku svog života, a u svakoj je pjesmi našao posebno umjetničko rješenje i oseban ritam. On se ne ponavlja. Drugi u tom nizu, Puškin, za mene je Mozart poezije. O Puškinu sam napisao monografiju i uvidio da su osim po genialnosti njih dvojica slični još po nečemu. U svakodnevnom životu nisu bili potpuno uračunljivi. Puškin je u jednoj pjesmi opisao pjesnika koji je bez inspiracije najobičniji bedak, a s inspiracijom se uzdiže do božanstvenih visina. Mnogi su povjesničari književnosti izostavljali taj podatak, no ja nisam želio.

Krležin angažman

I konačno, Krleža je za mene najveći pisac 20. stoljeća. Nema nijednog autora koji poput njega od početka do kraja svog umjetničkog djelovanja vuče jednu liniju angažirane umjetnosti, ali i nastoji biti moderan. U razdoblju između 1928. i 1938. godine on piše svoja najbolja djela - »Povratak Filipa Latinovitza«, »Na rubu pameti«, »Banket u Blitvi« te »Balade Petrice Kerempuh«, gdje stvara poseban jezik i stil. Tome valja pridodati odličnu liriku i lucidne eseje koje je tada ispisao. Kad je ostvaren socijalizam, on kao da ne zna što dalje da radi. Zanimljiva je i njegova neovisna politička pozicija. On jest ljevičar, ali kritizira stvari koje mu se u tom sustavu ne sviđaju.

Na čemu trenutno radite?

Mislim da će sad biti prilike da konačno napišem monografiju o Krleži. Već sam sklopio ugovor s jednim njemačkim izdavačem koji želi tu monografiju, a materijale sam prikupljao godinama. Radim i na zbornicima koje izdaje fakultet, a u njima ima podosta radova o hrvatskoj književnosti. Izaći će uskoro zanimljiva studija o Sigetu, o priči koja je poznata ne samo kod Hrvata, nego i kod Mađara, Čeha i Nijemaca.

Pogled na urbanu sentimentalnost

Što to uznemiruje pulskog književnika Vlatka Ivandića da se i u svojoj četvrtoj knjizi (»Priče ptica i ljudi«, »Prije nego bura stane«, »Atelje pod morem«) usuduju pisati o osjetima, o patetičnoj tjeskobi i distanciranju osami, o konzervativizmu i moralu, o senzibilitetu zaljubljenoga koji je ranjiv, zanesen, u iščekivanju, uništen, »zaposjednut«, otvoren u svojoj nasladi.

Kroz petnaest priča naslovljenih ženskim imenima (Petra, Tamara, Marta, Ljerka, Ana,...) i jednom short proznom sublimatu sastavljenom od spomenutih u drugim pričama likova i sudbina naslovljenom imenom Vlado, autor ne piše o ljubavnoj žudnji ili tjelesnosti, već se u njima prepoznaje zgusnuti pogled distanciranoga pripovjedača na različite oblike potisnutih sentimentalnosti.

Iznenadni krajevi

Pripovjedača u njima stoga zanima neka vrsta naivnosti koja samu sebe prepoznaje kao takvu, koja sebe preispituje i promišlja, koja je lucidna u svom propadanju, a trjezna u svojoj opscenosti. Različita tipologija mogućih muško-ženskih odnosa ogoljena je do esencije, ali se je autor gotovo u svim pričama uspio oteći donošenju zaključaka, poenti.

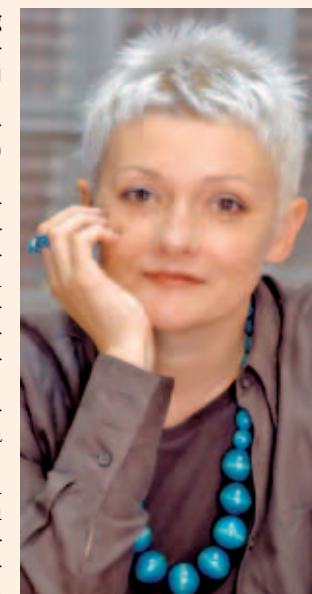
Poslužio se on iznenadnim, nedorečenim, brzim krajevima prepuštajući čitatelja mogućem odgovoru. Očiti utjecaj Carverove literature vidljiv je upravo u načinu pisanja o fragmentima iz života tako da otvorenost kraja neka polazišta za rješenja komplikiranih ljubavnih komunikacija pronalazi u stvarnosti.

Ivandić ne piše o samome sebi, što bi pričama dalo nešto »sočnijeg« iskustva vlastite kože, a ne trudi se niti ubaciti nešto jasnije ženskoga pogleda u kodiranje intimnih odnosa u tekst, što bi zbirku u cjelini činilo dinamičnijom i provokativnijom. On se kroz priče pojavljuje kao narator koji se uspio nekom vrstom prozne skrivene kamere uvući u privatne i javne prostore svojih likova projicirajući pri tome onu intimnu, nevidljivu stranu ljubavnih odnosa.

Uhvatio se vrlo spretno u prozni koštac i s urbanom antropologijom s početka dvadeset prvoga stoljeća, protokom vremena koji dominira u većini priča i s tranzicijskom otuđenosti koja je uvučena u kamene pločnike jednoga rezigniranog grada uz more (Pule).

Odras u tuđoj sudbini

Suptilno je pri tome osluškivao različita stanja zaljubljenosti kako bi ih potom preoblikovao u mapu nježne, ali i one opore,

Helena SABLJIĆ TOMIĆ

Dodir teksta

iskonske osjećajnosti.

Stil ovih priča krajnje je jednostavan, minimalistički, što ovjerava Ivandićevu spisateljsku sve veću narativnu zrelost. Autor izbjegava eksplikacije bilo koje

vrste pa čitatelj sve potrebno saznaje iz konteksta same priče.

U zbirci »Ljubavne priče iz grada kraj mora« u fokusu radnje je prvenstveno način komunikacije između dvoje ljudi implicitne ili eksplicitne zaljubljenosti, ali i traganje za odgovorima na koji način ljubav mijenja njihovo verbalno ponašanje i izražavanje.

Neke su priče skoncitrirane oko arhetipskih figura kao što su Čekanje, Čeznja, Dodir, Ogovaranje, Napuštanje. Ivandić se tako poslužio mimetskim prosedeom karakterističnim za stvarnosnu prozu: pulaska urbana priča, licemjerje modernih gradskih veza, nostalgija za osjećajnošću, rock and roll bitka sa svakodnevljem, western

brzi odlasci. Čitajući ih, često se u njima osjeća ona nelagodna koja se prepoznaje svaki put kada se vlastiti odraz ugleda u nekim udaljenim, tuđim sudbinama.

Pulska urbana priča, licemjerje modernih gradskih veza, nostalgija za osjećajnošću, rock and roll bitka sa svakodnevljem, western brzi odlasci

Vlatko Ivandić: »Ljubavne priče iz grada kraj mora«, Vuković&Runjić, Zagreb, 2008., str. 179